MOVING FORWARD TOGETHER

INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION

ATLAS NETWORK

INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH AND POLICY CONSULTING

«За хмарами завжди сонце сяє»

Основні економічні тенденції та очікування у листопаді 2023

за результатами «Нового щомісячного опитування підприємств», #NRES

Оксана Кузяків, виконавча директорка ІЕД

Євген Ангел, старший науковий співробітник ІЕД

Ірина Федець, старша наукова співробітниця ІЕД

Анастасія Гулік, наукова співробітниця ІЕД

Київ, 11 грудня 2023

ПРО «НОВЕ ЩОМІСЯЧНЕ ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ»

Опитування щомісяця

Найсвіжіші дані зібрано

17 – 30 листопада, 2023

ВИБІРКА: у листопаді опитано **539 підприємств**

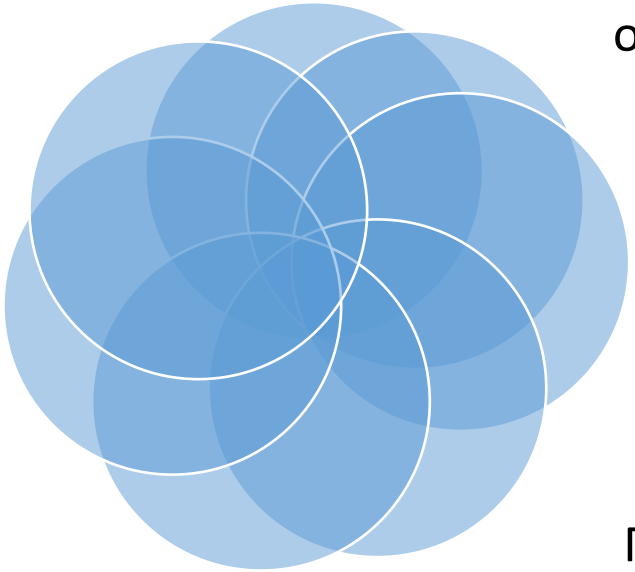

Проведено вже **19 опитувань** (з травня 2022 року)

Підприємства **усіх розмірів**

Сектори: **Промисловість +** (Ритейл, Агро)

Географія: **21 з 27** регіонів України

Головні результати

Темпи відновлення економіки вкотре прискорилися на тлі **припинення** тенденції до **зниження короткострокового оптимізму** та **зниження невизначеності**

Головні результати 1. Відновлення повертається

Зросла частка підприємств, що працюють на повну потужність (13% проти 10% у жовтні)

ІВДА (Індекс Відновлення Ділової Активності) є **високим у порівнянні з попереднім роком** і **зріс** у 2 рази

Агрегований показник перспектив промисловості зріс

Головні результати 2. Невизначеність знизилась

Невизначеність у **6-місячній** перспективі **дещо знизилася** для фінансово-економічної ситуації на підприємстві

Невизначеність у **3-місячній** перспективі **значно знизилася**

Невизначеність у **2-річній** перспективі **дещо знизилася,** хоча і залишається високою

Головні результати 3: результати та очікування

Очікування на 6 місяців щодо фінансово-економічної ситуації на підприємстві та загально-економічного середовища **погіршилися**

Виробничі показники порівняно з попередніми місяцями **та очікування на 3 місяці** залишаються **оптимістичними**

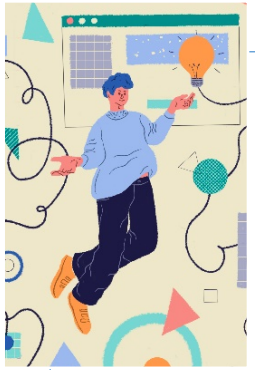

Показники зайнятості свідчать про сезонне **уповільнення,** тоді **як ринок праці** відчував **нестачу некваліфікованих працівників**

Показники **експорту** та очікування продовжують демонструвати **позитив**

Головні результати 4: перешкоди, економічна політика

У листопаді перешкода **«небезпечно працювати»** посіла **2-гу позицію** у списку перешкод після перебування на 3-ій позиції у жовтні

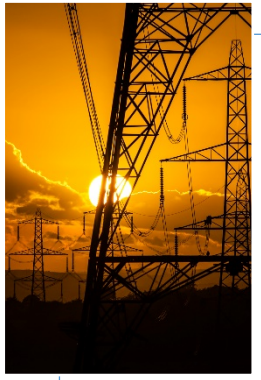

Перебої з електроенергією залишаються на 6-й позиції у Переліку перешкод для ведення бізнесу вже **кілька місяців поспіль**

Оцінки **економічної політики уряду погіршилися**

Зростання цін, небезпечно працювати, проблеми з логістикою та брак працівників **очолюють список перешкод**

Головне 6. Спеціальні питання

NEW! Думка наших респондентів: Високі податки, корупція, звичка ухилятися від сплати податків та відсутність довіри – основні причини «тіньової» економіки

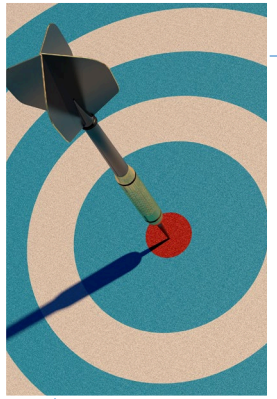

New! Думка наших респондентів: основною метою економічної політики уряду має

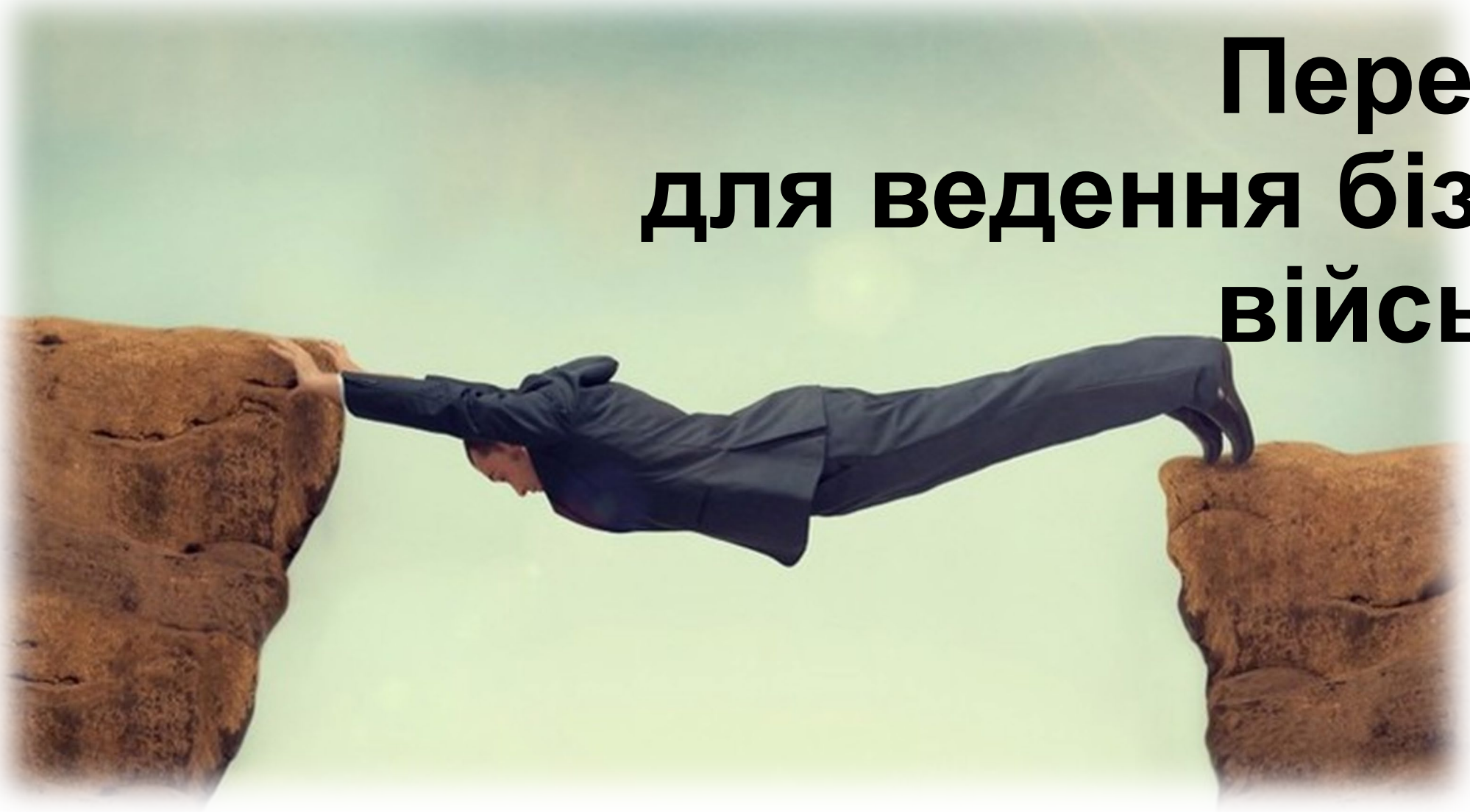

Перешкоди для ведення бізнесу у військовий час

Основні перешкоди для ведення бізнесу у воєнний час, % респондентів

У листопаді є кілька змін у переліку перешкод порівняно з жовтнем 2023 року

- Перешкода **«зростання цін на сировину та товари» залишається на 1-му місці, але втрачає значення** вже другий місяць поспіль
- **«Зниження попиту» перемістилося з 2-го на 3-тє місце, незважаючи на збільшення його значення** порівняно з попереднім місяцем
- **Перешкода «небезпечно працювати»** збільшилась із 32% до 38% і піднялась з 3-го **на 2-ге місце**
- У листопаді, перешкода **«брак робочої сили»** опинилась **на 4-му місці**, перемістившись з 3-го, незважаючи на збільшення значення з 32% до 35%
- **«Перебої з електроенергією»**, з незмінним значенням **залишилися на 6-му місці**
- **Корупція** та тиск з боку правоохоронних органів не є суттєвими проблемами

Перебої з електрикою все ще залишаються проблемою

Проблеми з електрикою не втрачають актуальності

- У листопаді 2023 року відсоток респондентів, які вказали **електро- та водопостачання як перешкоду для ведення бізнесу, залишився без змін**
- У списку перешкод **перебої з електроенергією залишається на 6-му місці вже чотири місяці поспіль**

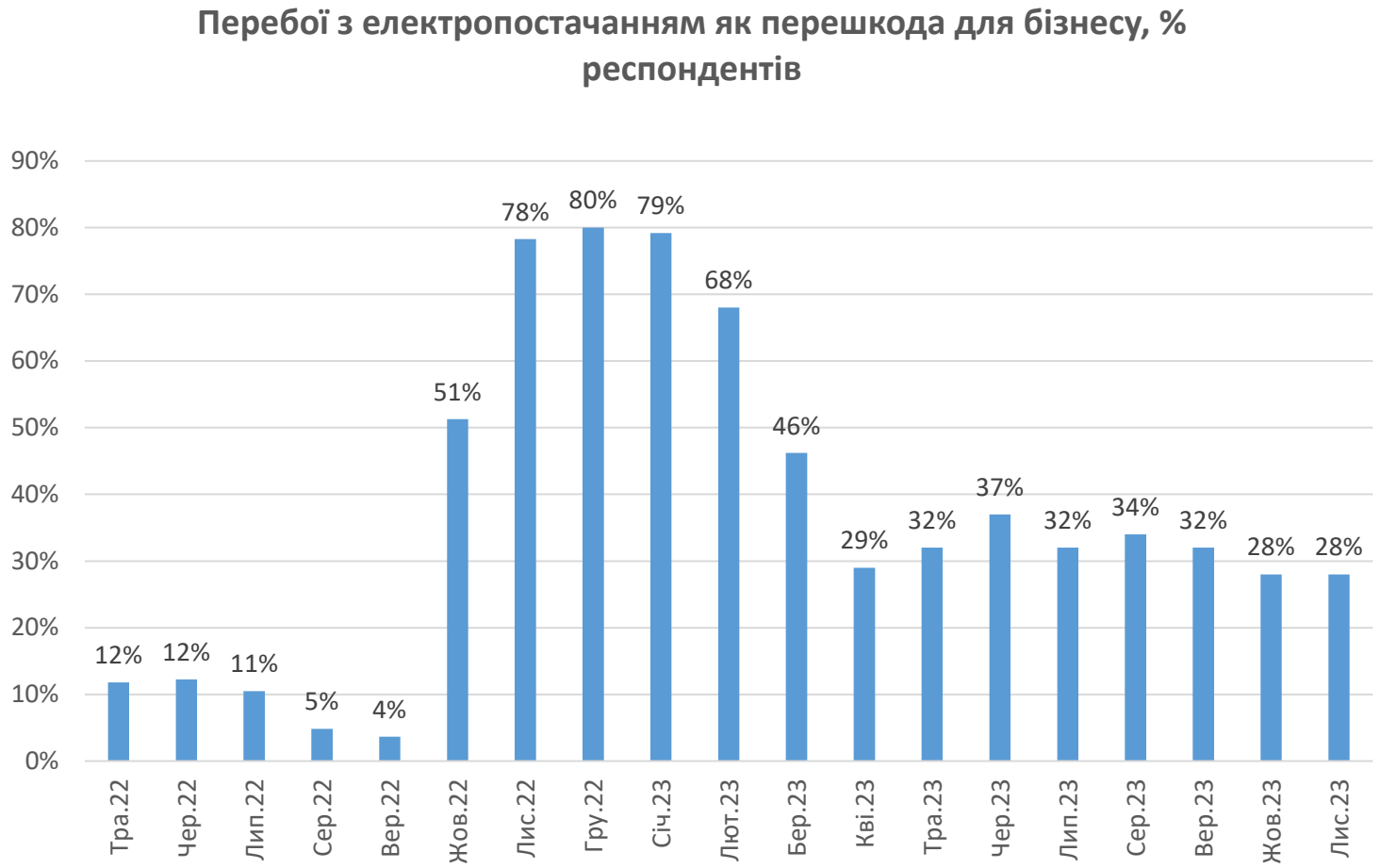

«Небезпечно працювати» все більш небезпечно

“Небезпечно працювати” опинилась на другому місці у переліку перешкод для ведення бізнесу

- У листопаді 2023 року частка підприємств, які повідомили, що **працювати небезпечно**, зросла з 32% до 38%
- У списку перешкод «небезпечно працювати» **піднялася з 3-го на 2-ге місце**

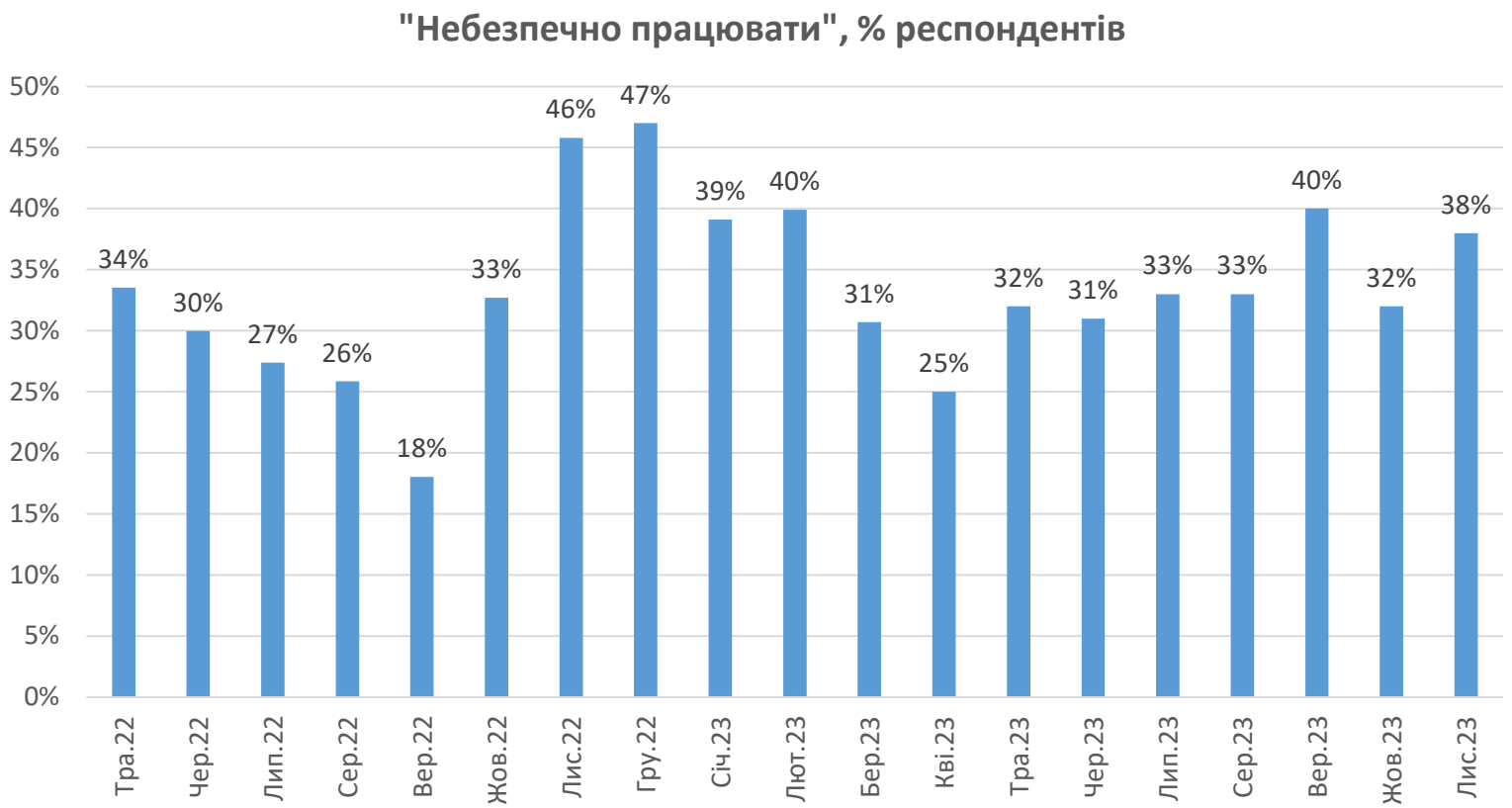

“Небезпечно працювати” у різних вимірах

"Небезпечно працювати" за розміром підприємств, % респондентів

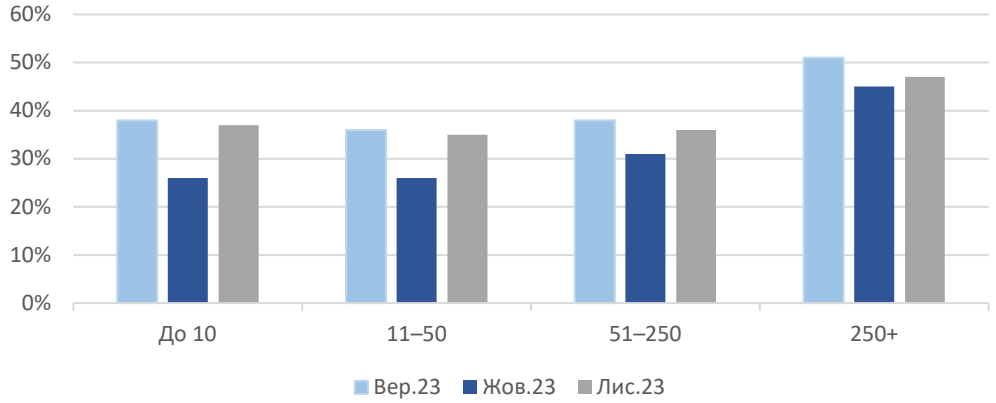

«Небезпечно працювати" за регіоном, % респондентів

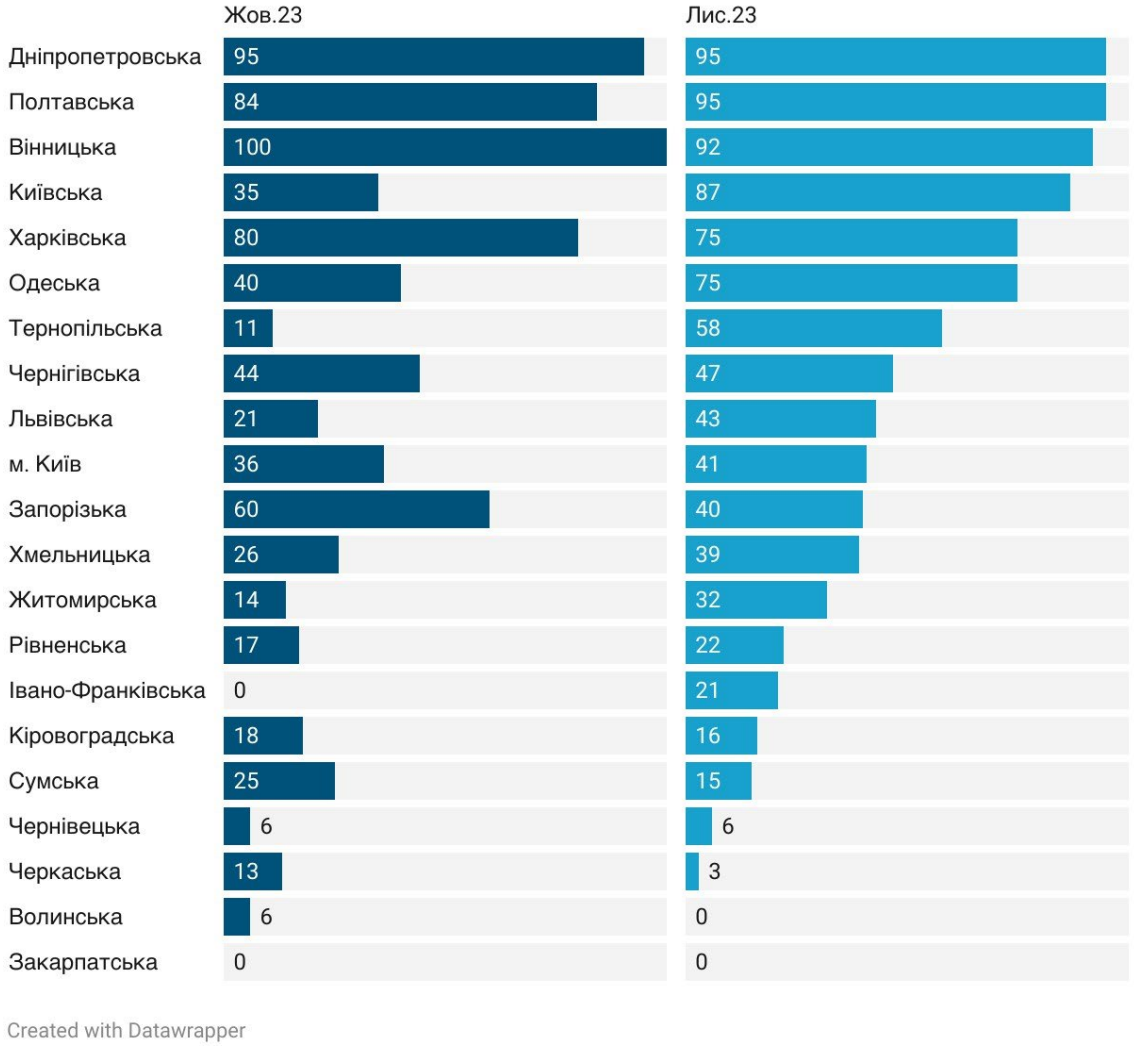

- % підприємств, які обрали **«небезпечно працювати»,** зріс для всіх груп, проте залишається найвищим для великих підприємств
- 80+% опитаних у Дніпропетровській, Полтавській, Вінницькій та Київській областях вважають «небезпечно працювати» перешкодою

Зміни за минулий рік

Індекс Відновлення Ділової Активності (у порівнянні з тим, «що було рік тому»)

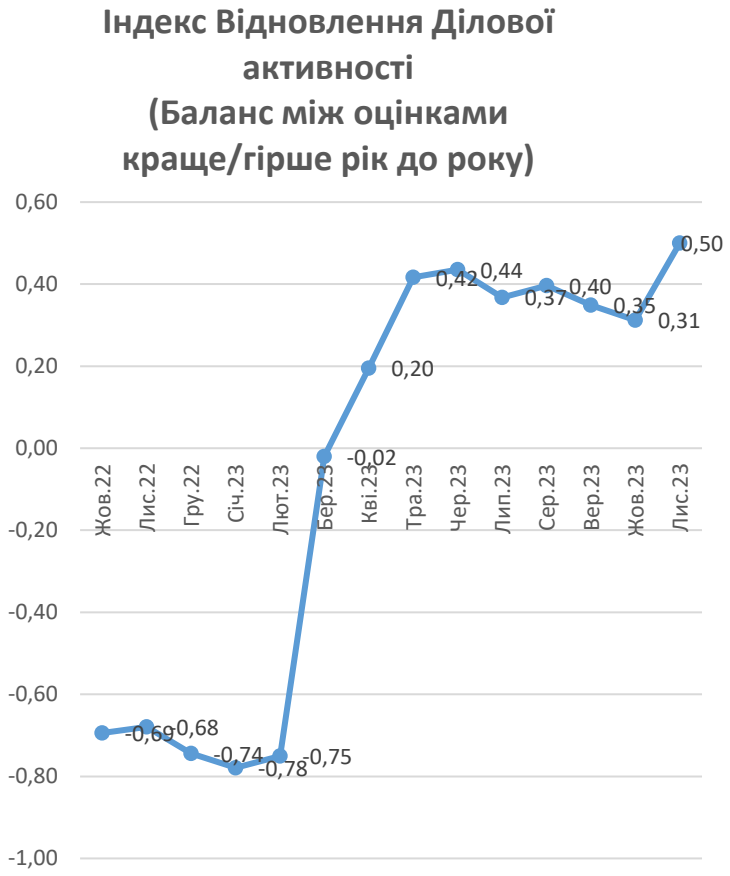

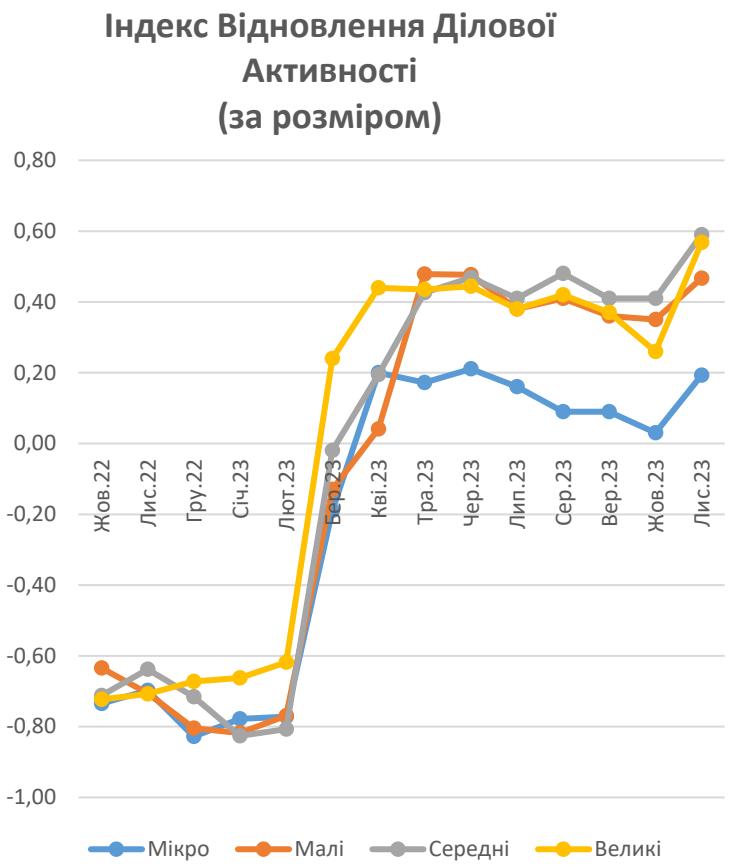

У листопаді 2023 року **Індекс Відновлення ділової активності** (ІВДА) є найвищим за весь період дослідження

<u>Це відбулося:</u>

- Завдяки **збільшенню** частки підприємств повідомили, що їхня ділова активність краща, ніж у минулому році (з 43% до 63%)
- **Зменшилася частка тих, для кого нічого не змінилося** (з 45% до 25%)

<u>Водночас:</u>

- **Частка тих, у кого ситуація погіршилась, залишилася без суттєвих змін** (13% проти 12% у жовтні)

РОЗМІР: У листопаді ІВДА **зріс для всіх груп розмірів, проте залишається найнижчим для мікробізнесу**

«Зараз» vs «до 24 лютого 2022»: сигнали до відновлення

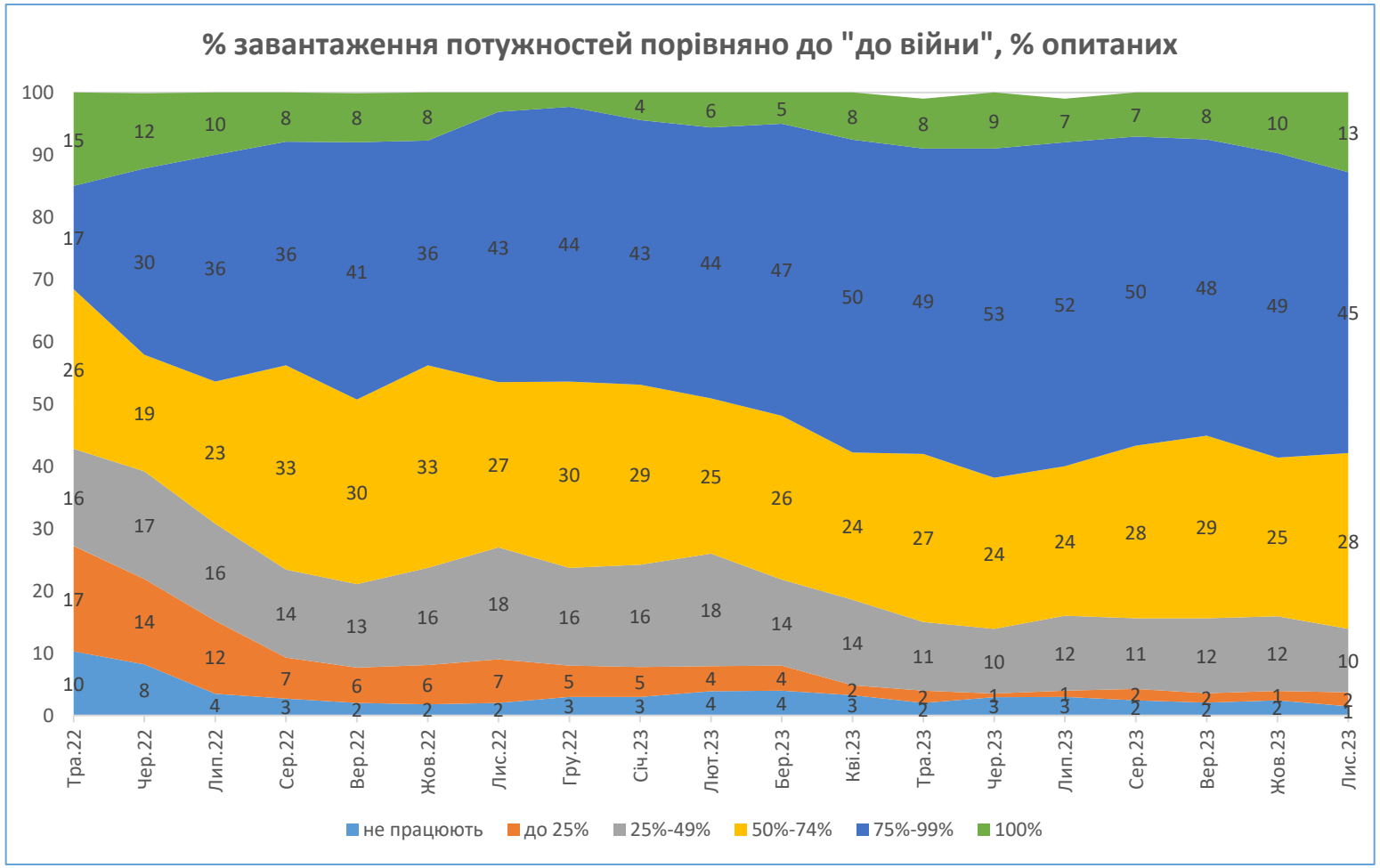

У листопаді 2023 року результати свідчать, що відновлення виробництва триває

- Частка підприємств, що **працюють майже на повну потужність, зросла з 10% до 13%**
- % підприємств, які **взагалі не працюють**, залишається майже без змін вже кілька місяців поспіль (1% у листопаді 2023 проти 2% у серпні-вересні 2023 року)
- Лише 14% підприємств працюють на потужності нижче 50%

Майбутнє та невизначеність

Невизначеність у довгостроковій перспективі зменшилась

Невизначеність у дворічній перспективі

"Важко передбачити, що буде з діяльністю підприємства через 2 роки", % підприємств

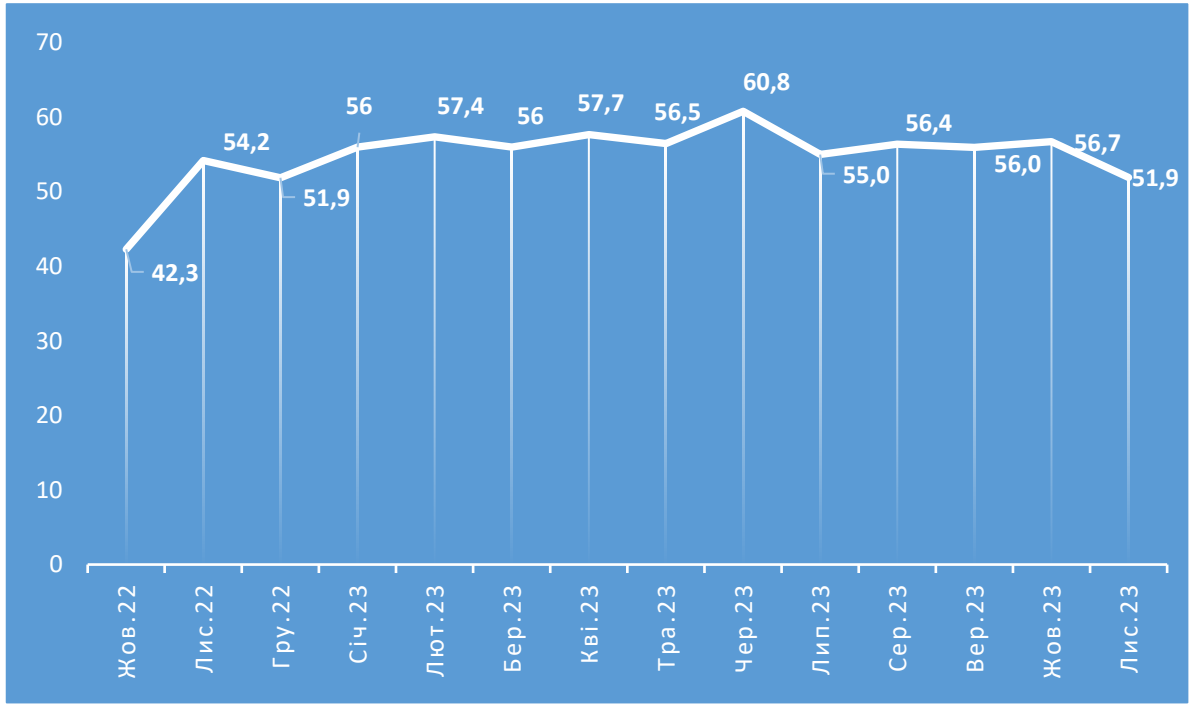

- *% підприємств, які не мають уявлення про свої плани на 2 роки, зменшився з 57% до 52%*

Очікування у дворічній перспективі

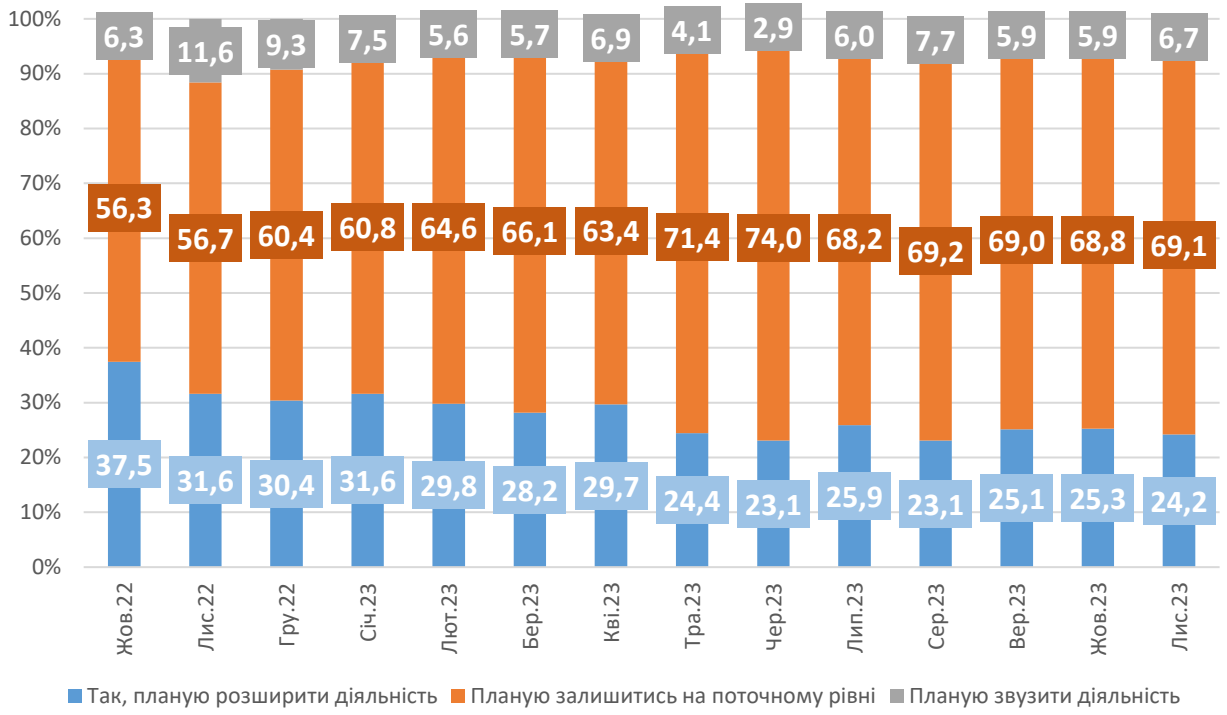

- *Плани підприємств на далеке майбутнє залишилися без суттєвих змін*

Невизначеність у 6-місячній перспективі зменшилась незначним чином, а в 3-місячній перспективі суттєво зменшилась

В перспективі півроку

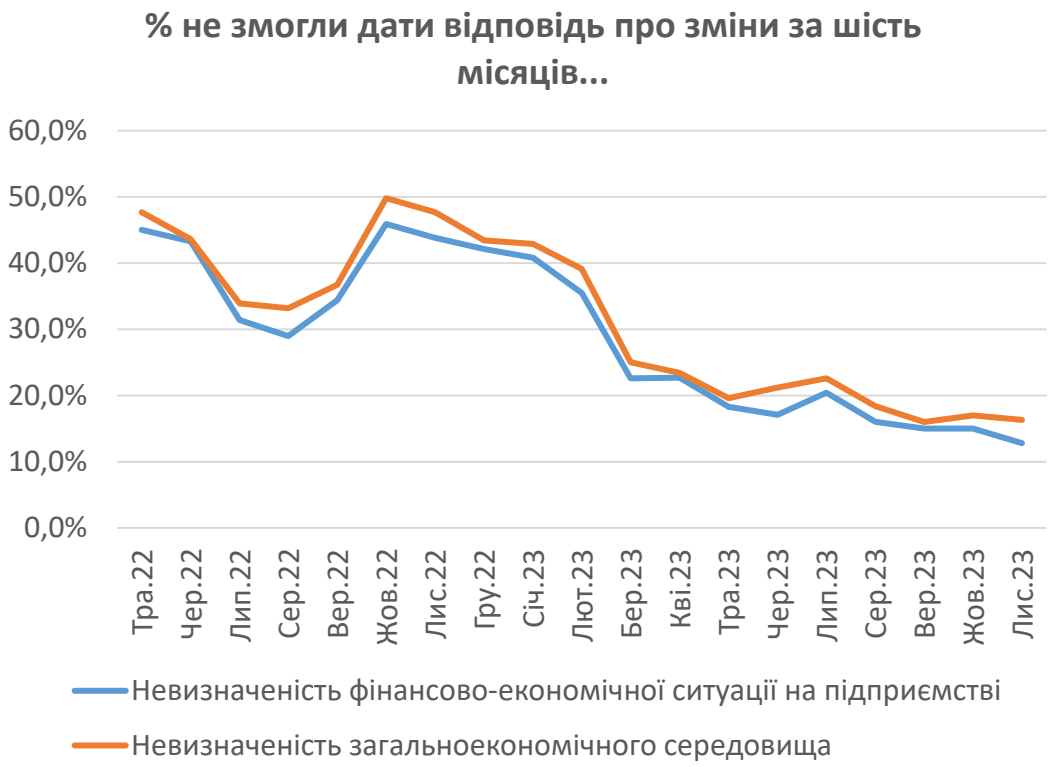

В перспективі трьох місяців

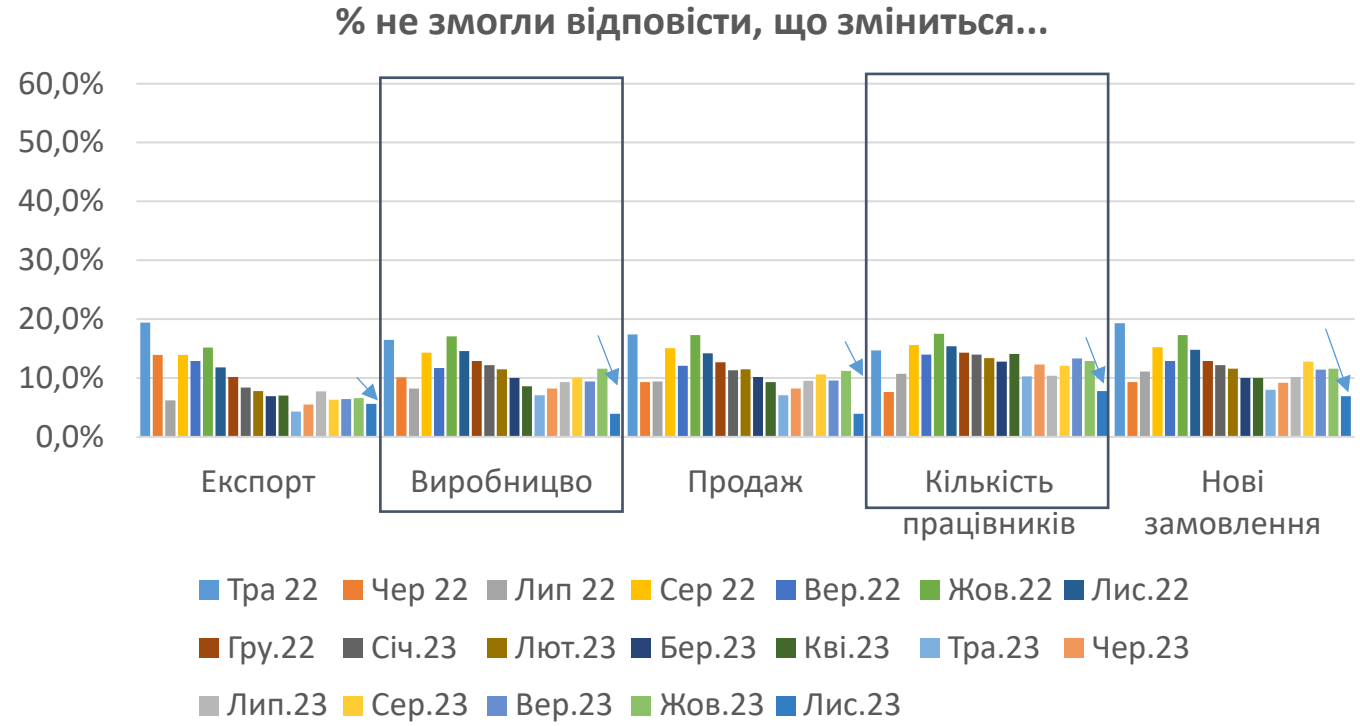

6-місячні перспективи: зберігається тенденція до погіршення оптимізму

Фінансово-економічна ситуація на підприємстві

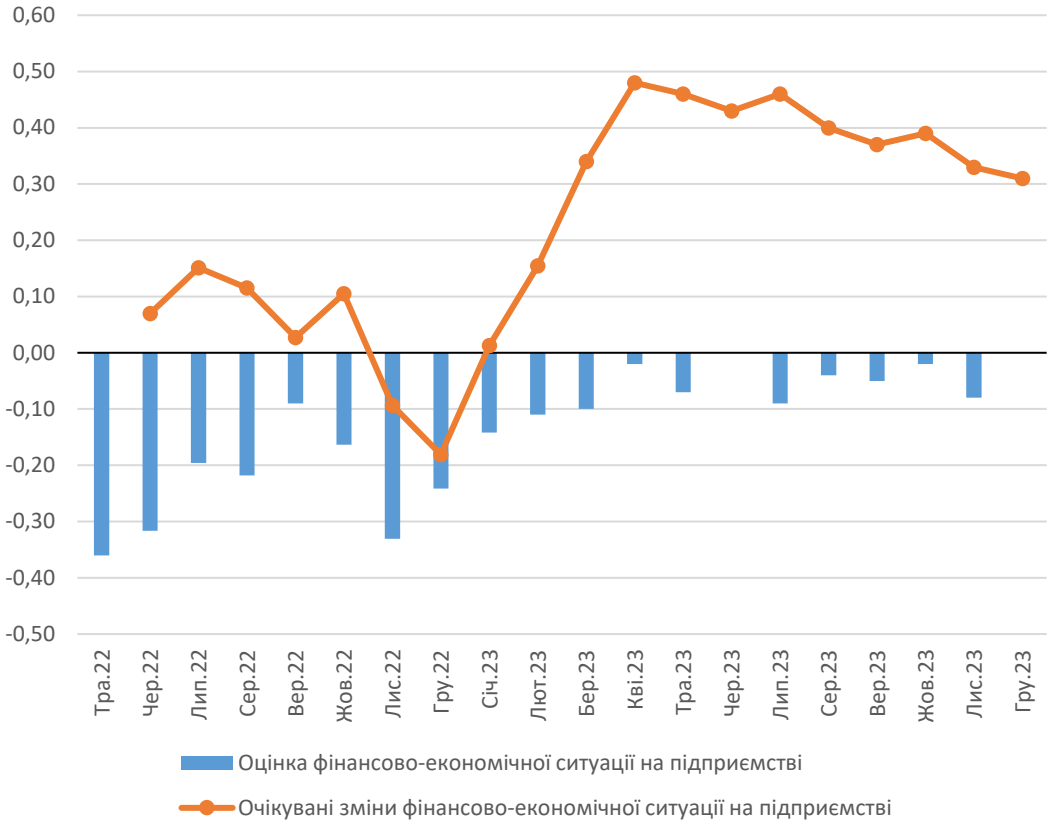

Загальноекономічна ситуація в країні

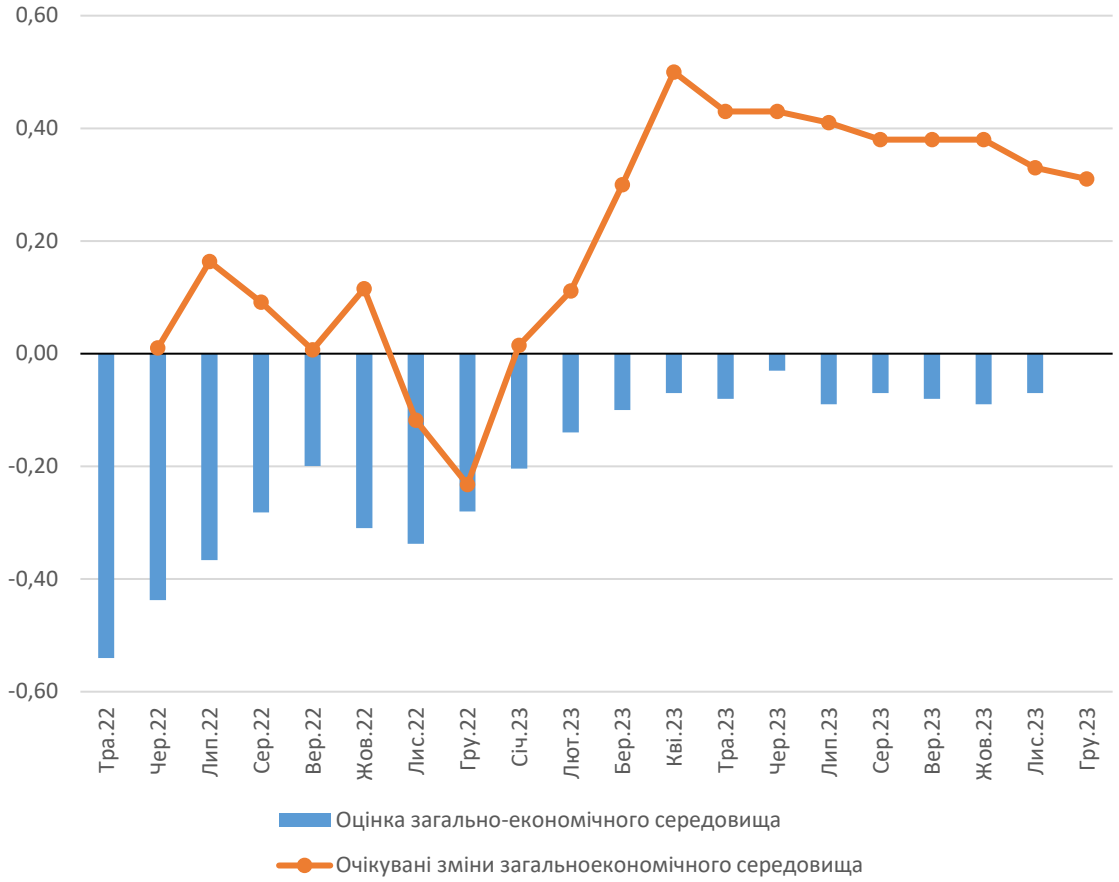

Діяльність підприємств у минулому та очікування на майбутнє

Агрегований показник перспектив промисловості (АППП)*

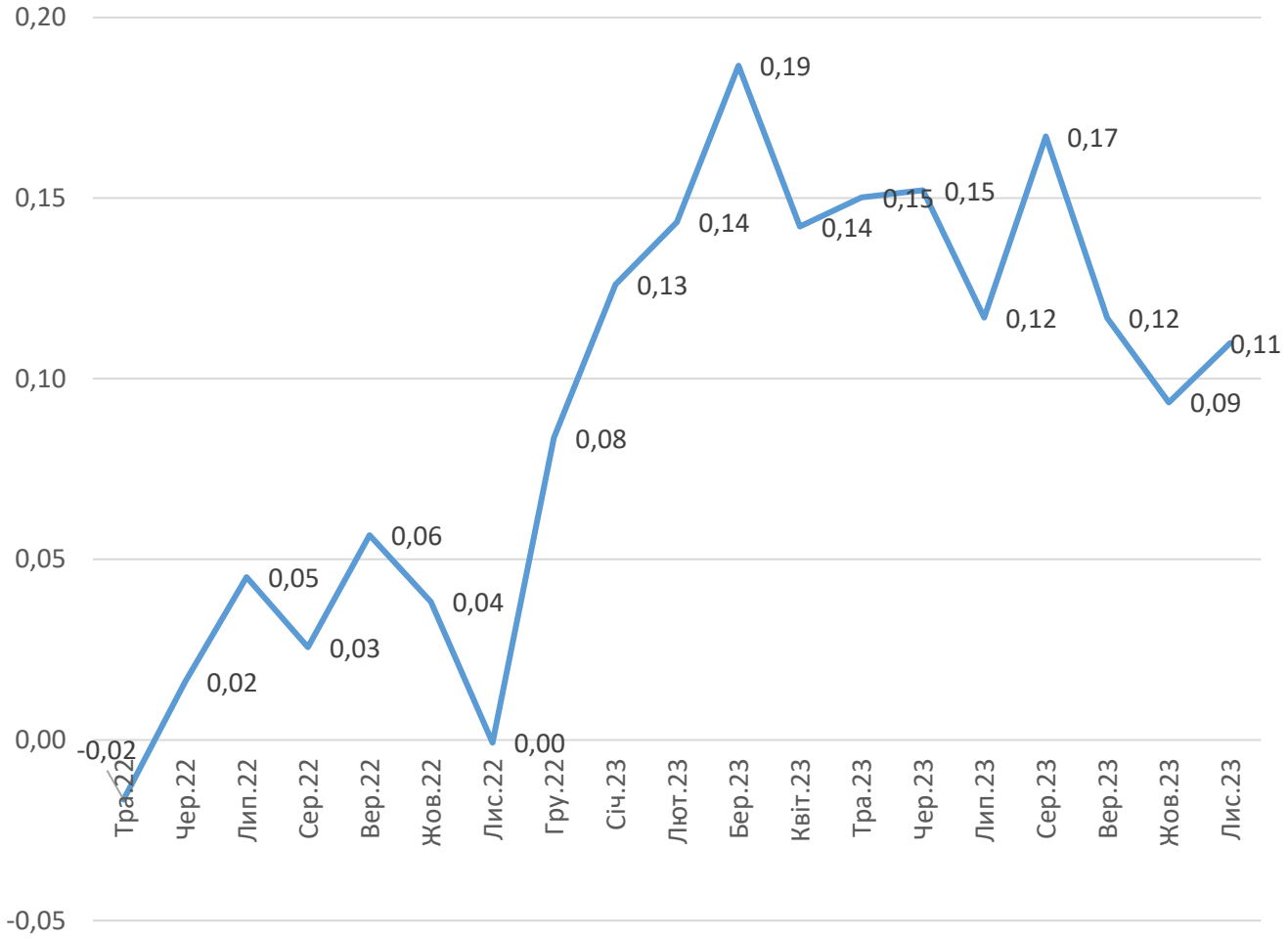

ICI дещо зріс після двох місяців зниження

<u>Коливання складових індексу наступні:</u>

- **Очікування виробництва** (ОВ) становлять 0,36, **як і в попередньому місяці**
- Складова **запаси готової продукції** (ЗГП) **знизилась** (з -0,09 у жовтні до -0,12 у листопаді)
- **Дещо зросла** складова **обсяг нових замовлень** (ОНЗ) (з -0,17 у жовтні до -0,15 у листопаді)

**АППП= ОВ+ОНЗ+(-ЗГП)/3*

Оптимізм щодо виробничих планів зберігається

Листопад до Жовтня (очікування)

- Частка підприємств, які **планують зростання виробництва** в найближчі 3-4 місяці листопада, **становить 40,2%** (40,5% у жовтні)
- Частка підприємств, які **планують зниження виробництва**, **становить 6,4%** (5,3% у жовтні)
- Частка підприємств, які **планують не змінювати обсяги виробництва** протягом найближчих трьох місяців **без суттєвих змін** (54,2% у жовтні та 53,5% у листопаді)

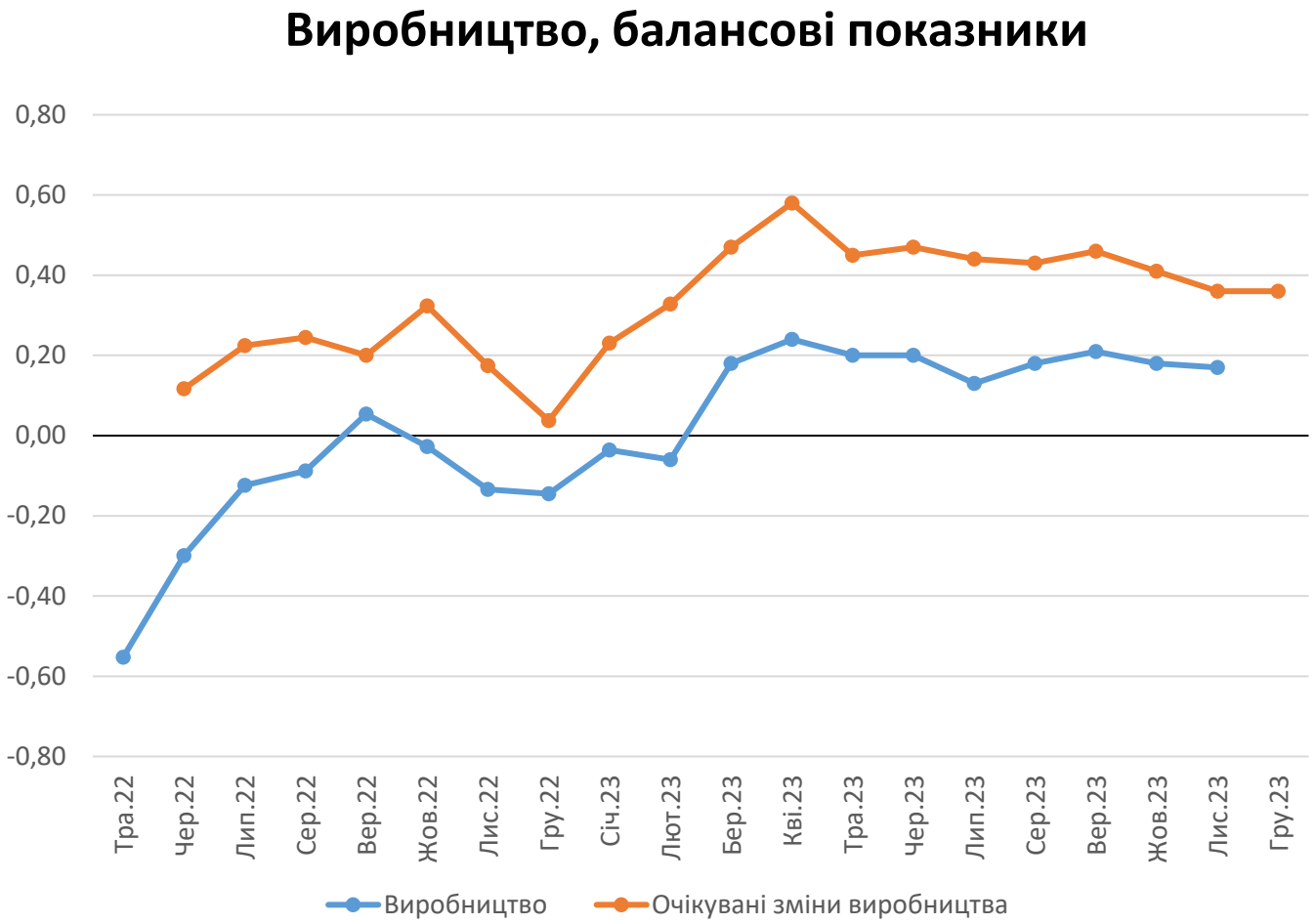

Експорт залишився без суттєвих змін

Листопад до Жовтня (результати)

- Частка підприємств, що **повідомляють про зростання експорту**, **зросла** з 21,2% до 24,2%
- Також **зросла частка підприємств, які повідомляють про скорочення експорту** (з 17,9% у жовтні до 19,0% у листопаді)
- Частка підприємств, які **не змінили обсяги експорту** за минулі три місяці, зменшилася з 60,9% до 56,9%

Експорт, балансові показники

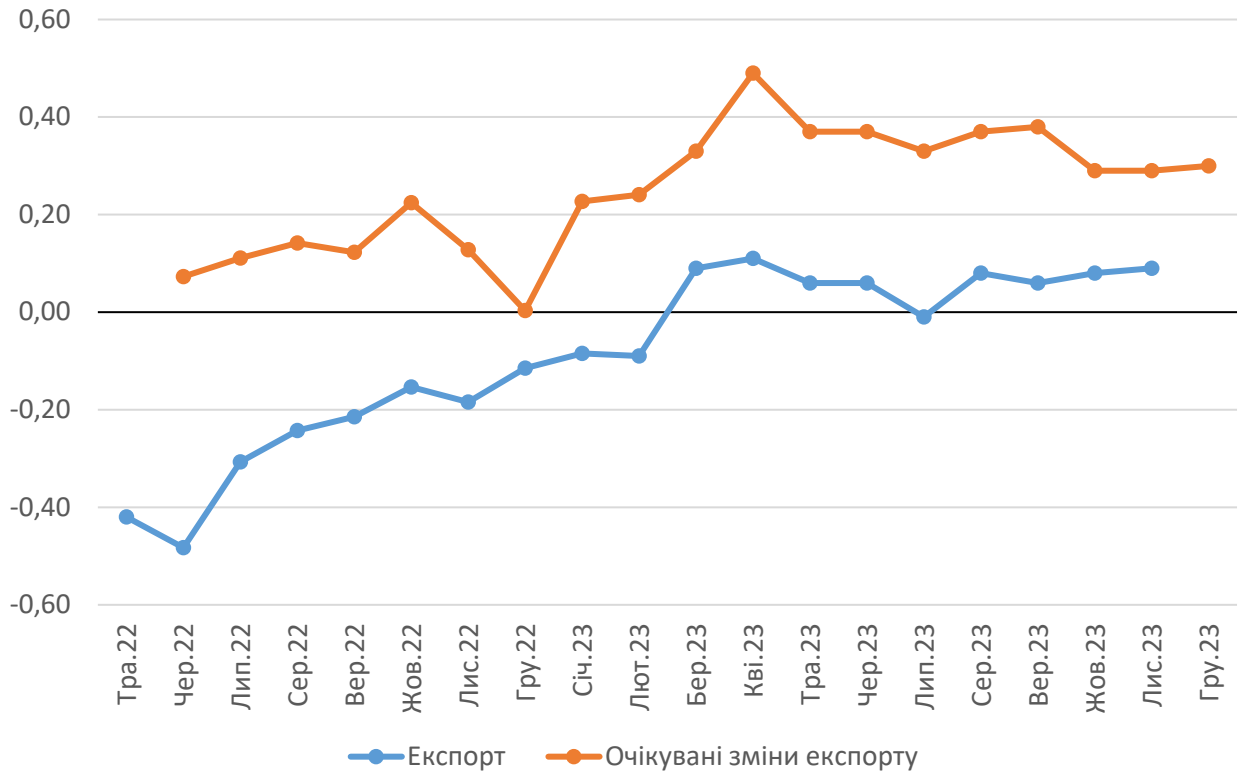

Продажі та нові замовлення: результати та очікування залишилися без суттєвих змін

Продажі

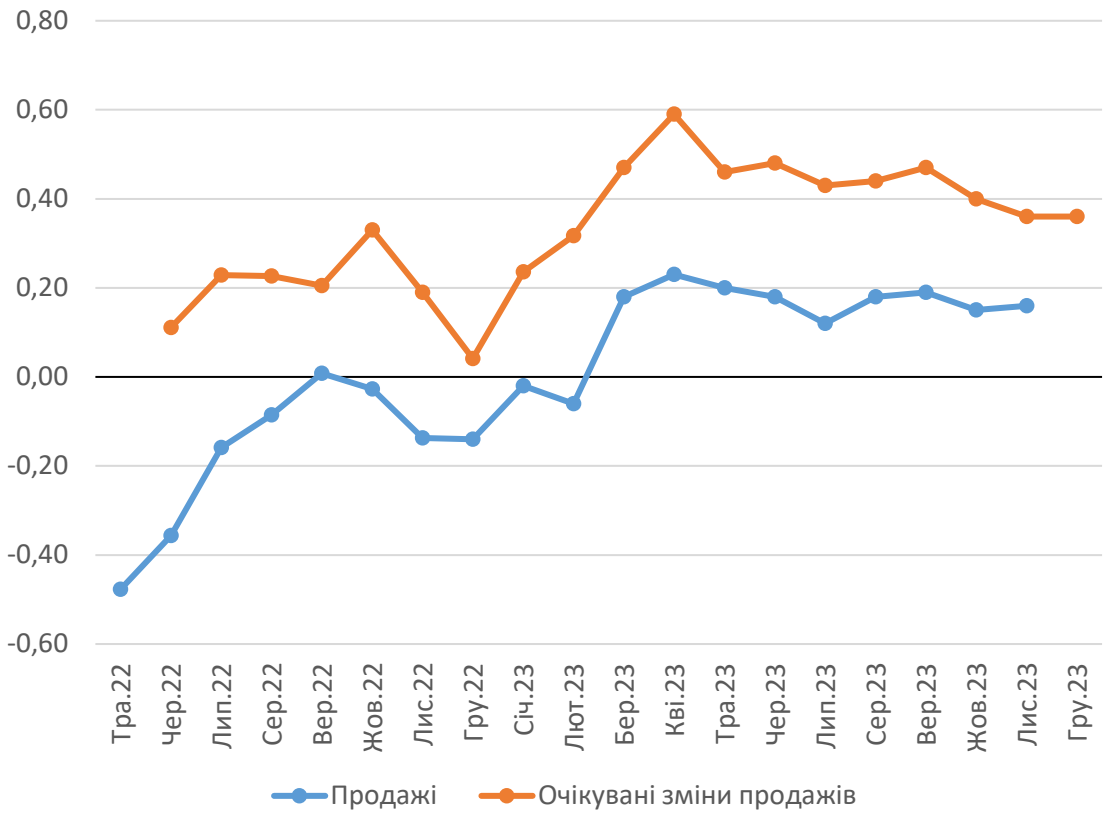

Нові замовлення

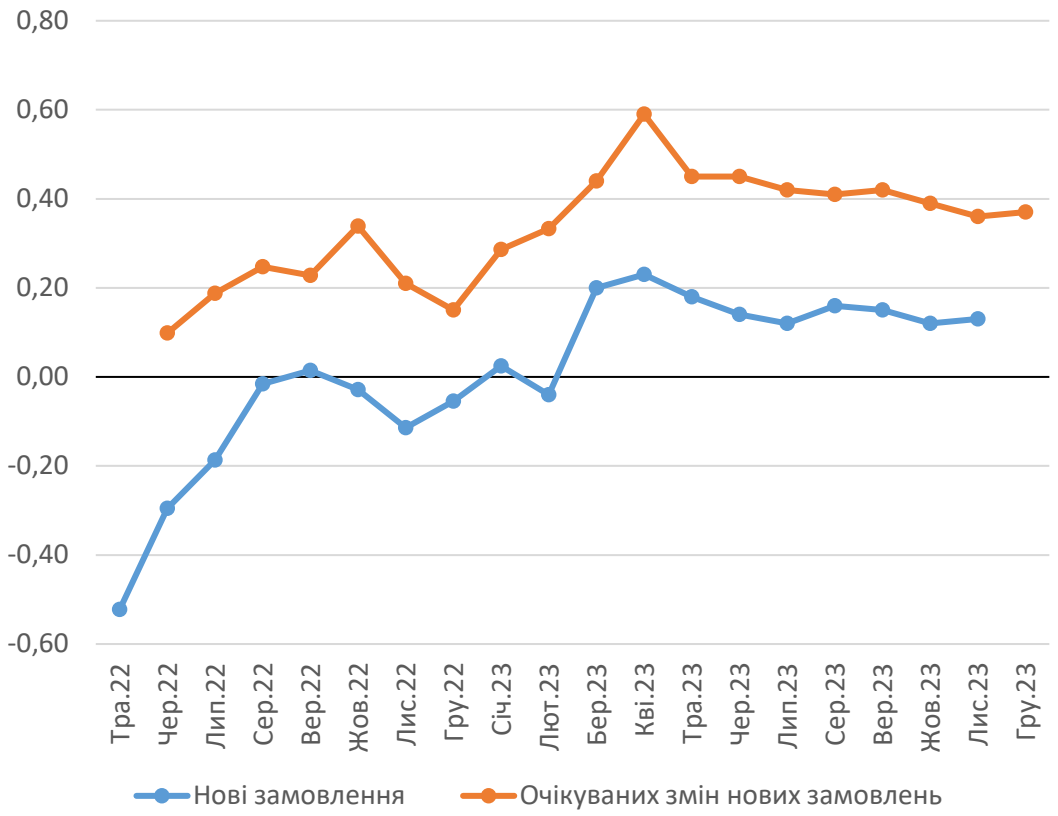

Термін нових замовлень далі короткий

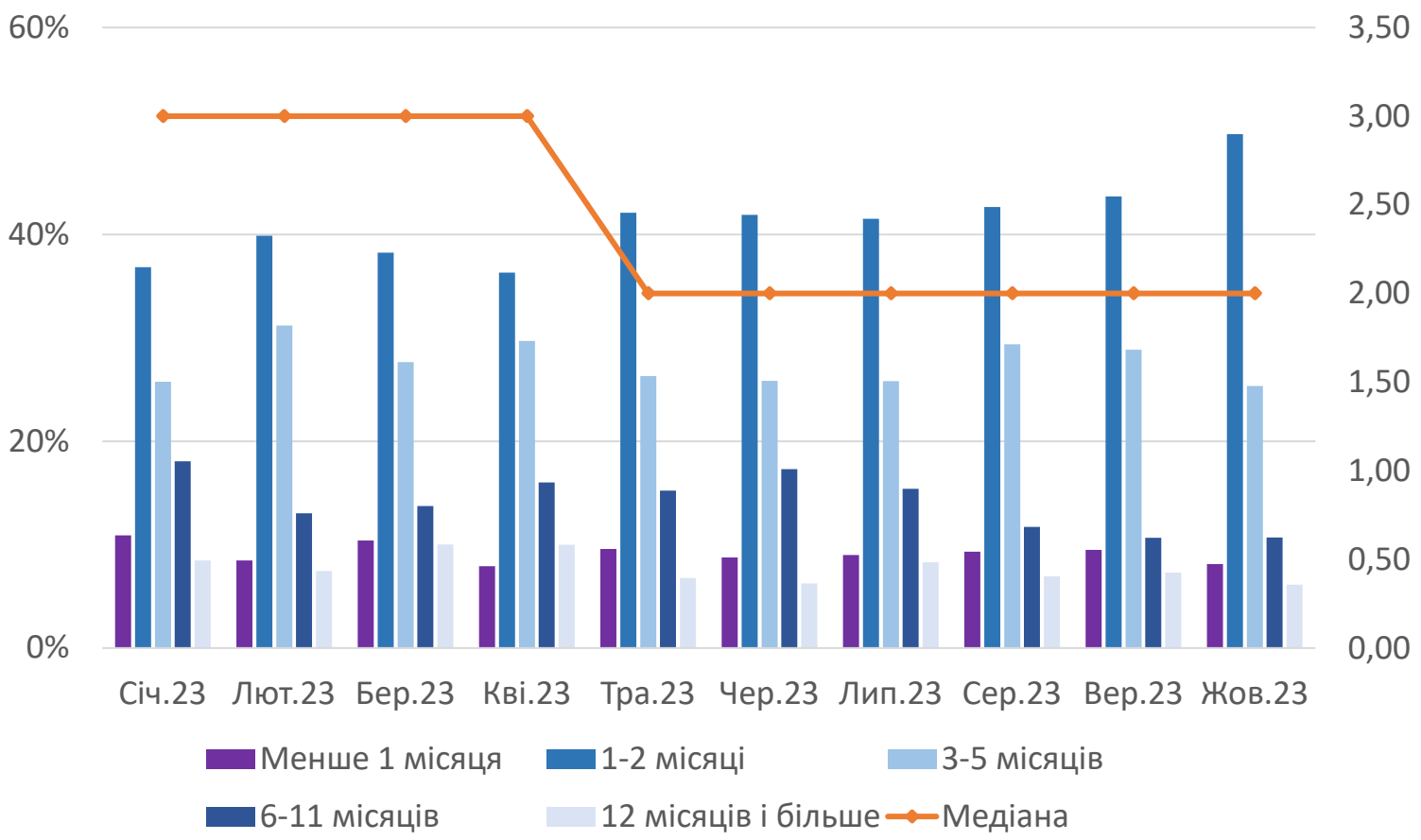

У листопаді 2023 року середній портфель замовлень серед опитаних підприємств залишився на колишньому рівні

- **Середній термін нових замовлень залишається на рівні 2 місяців** (медіана) після зниження з трьох місяців у січні-квітні 2023 року
- **Частка підприємств,** які **мають замовлення не більше ніж на 2 місяці, зросла ще більше: до 61%** з 58% у жовтні. У попередніх місяцях 2023 року вона була на рівні 50% або меншою

Зайнятість і ринок праці

Зайнятість: бізнес дещо скоротив кількість працівників

Кількість працівників

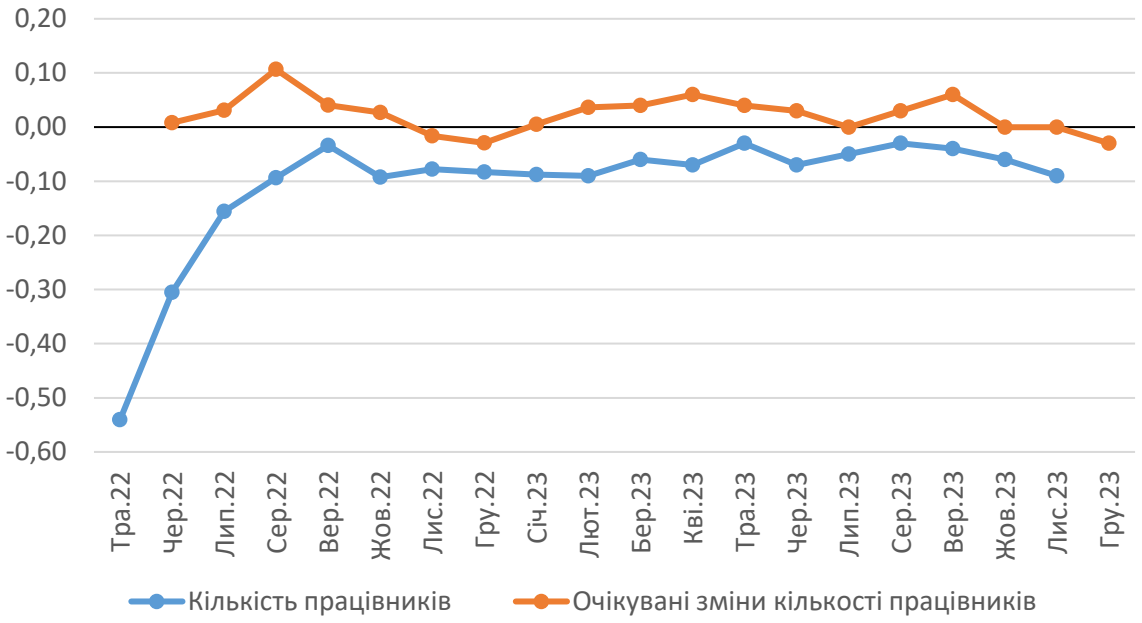

- % підприємств, які **планують зростання зайнятості** в найближчі 3-4 місяці, **становить 2,8%** (3,9% жовтень)
- % підприємств, які **мають намір скоротити кількість працівників, дещо збільшився** (з 4,1% у жовтні до 6,0% у листопаді)
- % підприємств, на яких **не очікується змін у зайнятості, становить 91%** (92,0% у жовтні)

Кількість працівників у вимушених відпустках

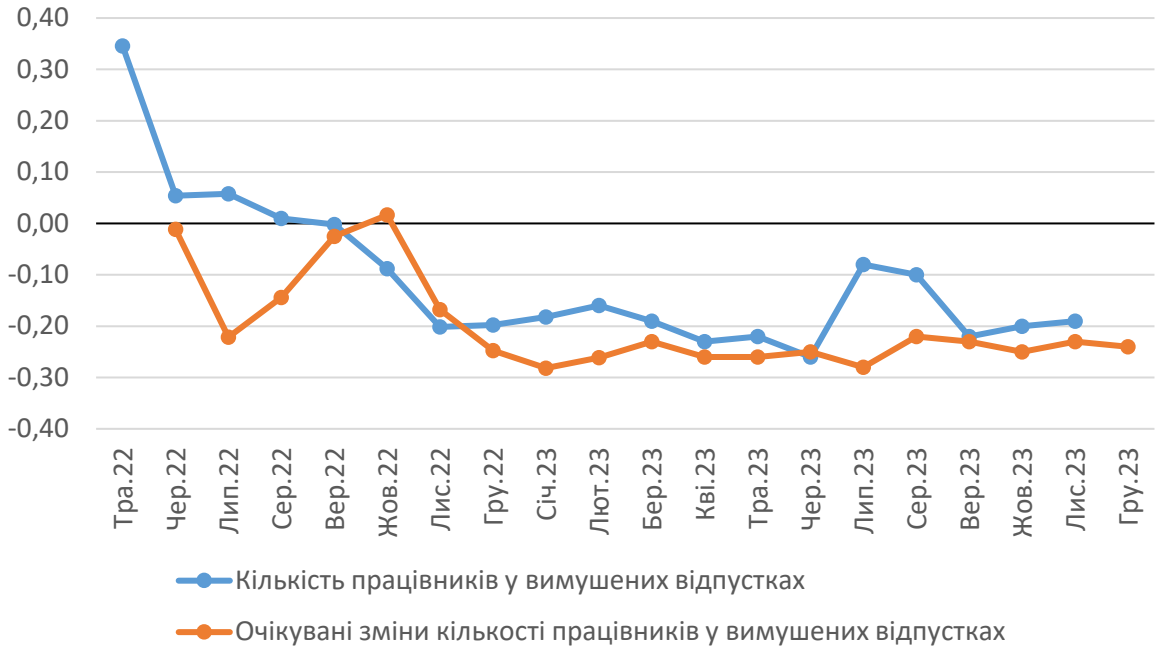

- % підприємств, які **планують збільшити кількість працівників, які перебувають у вимушеній відпустці, майже не змінився** (1,7% проти 1,2% у жовтні)
- % підприємств, які **планують скоротити працівників у вимушеній відпустці становить 25,5%** (у жовтні – 25,1%)
- % **без змін становить 72,9%** (73,7% у жовтні)

Бізнес має проблеми з пошуком некваліфікованих працівників

Проблеми при пошуку працівників

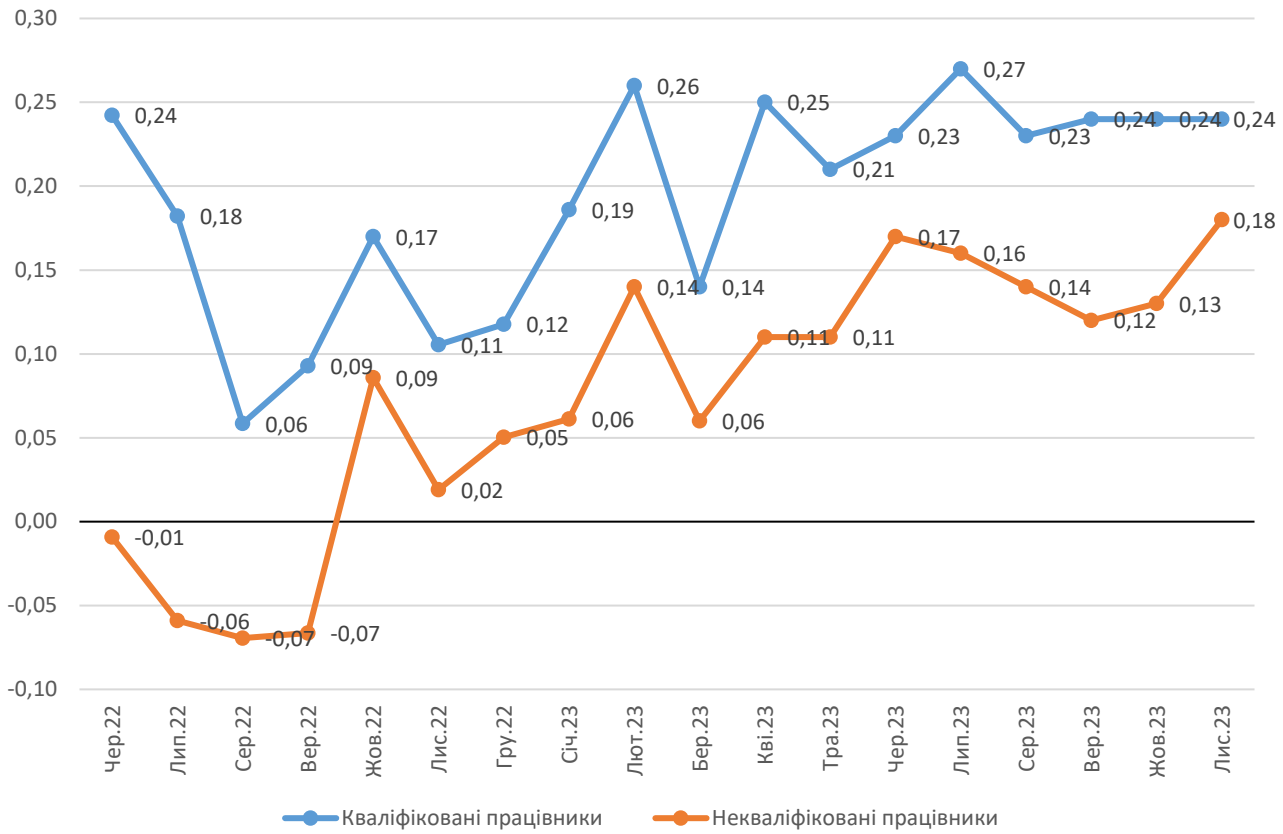

У листопаді **проблеми з пошуком кваліфікованих працівників не змінюються** третій місяць поспіль, тоді як **проблеми з некваліфікованими працівниками зросли**

Кваліфіковані працівники:

% тих, хто повідомив, що **знайти таких працівників складніше залишився без суттєвих змін** (27,7% у жовтні проти 26,3% у листопаді)

% тих, кому **простіше шукати кваліфікованих працівників, також майже не змінився** (1,9% у жовтні та 0,8% у листопаді)

Некваліфіковані працівники:

% тих, хто повідомив, що їх **легко знайти, без суттєвих змін** (5,3% у жовтні та 4,7% у листопаді), тоді як **% тих, кому це важче зріс** (з 18,8% у жовтні до 22,6% у листопаді)

Оцінки державної економічної політики та більше

Оцінки економічної політики уряду погіршилися

- У листопаді 2023 року **частка позитивних оцінок** державної політики щодо підтримки бізнесу **залишається без суттєвих змін і та все ще є найнижчою за весь період опитування**
- **Частка нейтральних оцінок** державної політики щодо підтримки бізнесу **дещо зменшилася** з 57% до 55% у листопаді
- **Частка негативних оцінок зросла** з 16% до 19%
- **Частка респондентів, які не визначилися, залишається незмінною** (19%, як і в жовтні)

Чому існує «тіньова» економіка?

Високі податки на фоні корупції та звичка ухилятися від сплати податків і відсутність довіри є підставою для тіньової економіки, на думку респондентів

Ключові цілі політики Уряду з точки зору бізнесу

- 73% — мобілізувати ресурси та зусилля для перемоги,
- 54% — створити сприятливі умови для розвитку бізнесу,
- 30% — надати рівні можливості

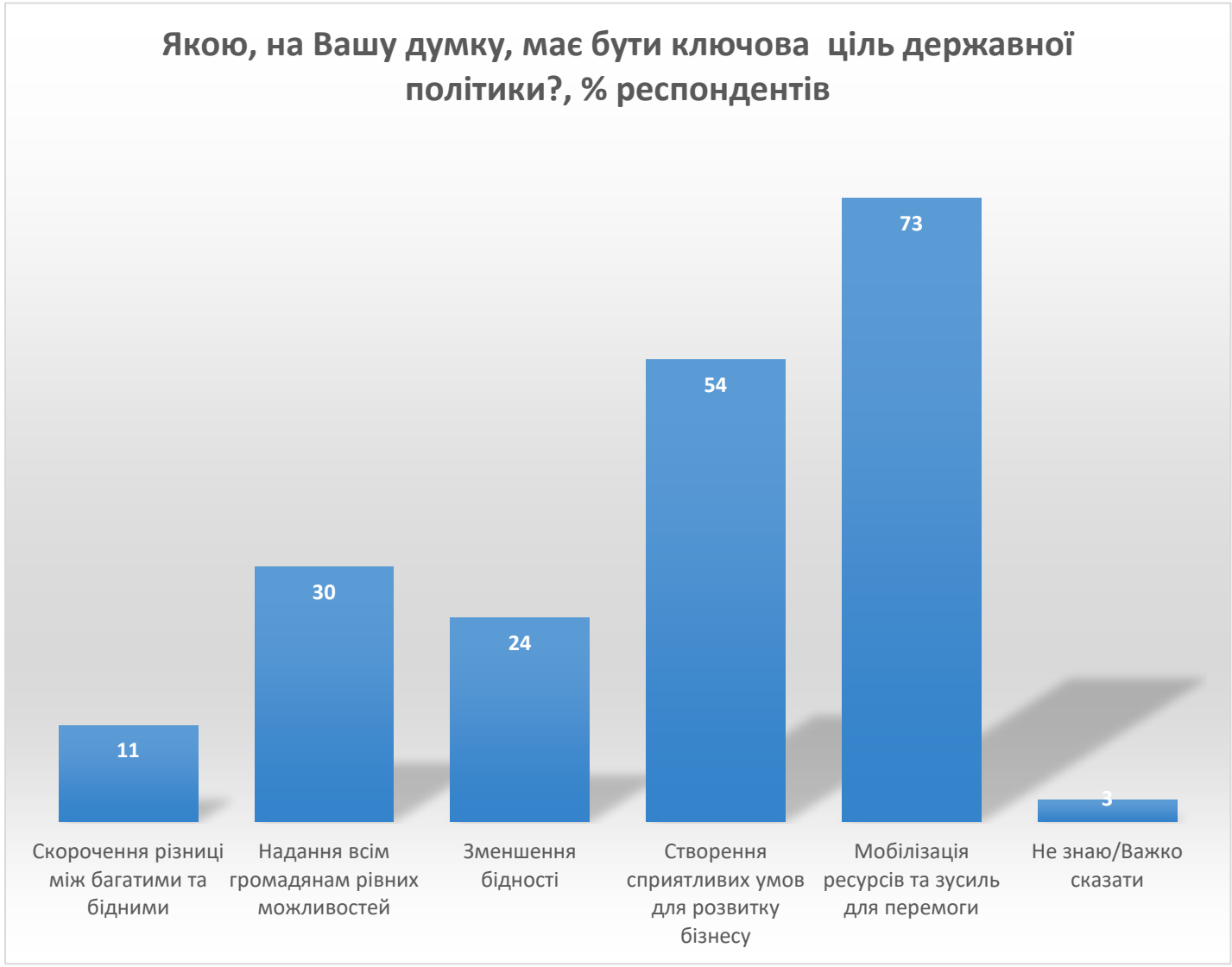

Нове щомісячне опитування підприємств. Методологія

Потреба у вичерпній інформації про економічну ситуацію є важливою для економічної політики під час війни. Для швидкого збору інформації про поточний стан економіки на рівні підприємства, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій буде проводити щомісячне опитування підприємств із **застосуванням підходу кон'юнктурних досліджень** (або Business Tendency Survey). Методологію розроблено для оцінки ситуації з «базового рівня» — суджень та очікувань основних економічних агентів – підприємців та керівників підприємств.

Щомісячне опитування складається з двох частин – регулярної та спеціальної. Регулярно респонденти відповідають на питання про зміну основних показників діяльності та короткострокові прогнози щодо майбутніх змін цих же показників -- випуску (виробництво), реалізації (продажів), експорту, заборгованостей, нових замовлень, зайнятості тощо. Оцінки та очікування щодо змін ділового клімату та фінансово-економічної ситуації на підприємстві в перспективі на півроку також будуть у фокусі нашої уваги.

Спеціальна частина Щомісячного дослідження дозволяє отримувати інформацію щодо специфічних тем. Спеціальна частина розглядає проблеми підприємств, вплив війни на обсяги виробництва, експортну діяльність, основні потреби бізнесу та оцінку державної політики.

У цьому дослідженні використовується панельна вибірка, яка включає **500+ підприємств, що розташовані у 21-му з 27-ми регіонів України**, включаючи Вінницьку, Волинську, Дніпропетровську, Житомирську, Закарпатську, Запорізьку, Івано-Франківську, Київську, Кіровоградську, Львівську, Одеську, Полтавську, Рівненську, Сумську, Тернопільську, Харківську, Хмельницьку, Черкаську, Чернівецьку та Чернігівську області та місто Київ.

Польовий етап 19-ої хвилі тривав 17 - 30 жовтня 2023 року. Керівники підприємств порівнювали результати роботи у листопаді з жовтнем 2023 року, чи іншого показника на момент проведення опитування (листопад 2023 року) та давали прогнози на наступні 2 - 3 чи 6 місяців залежно від питання. В окремих питаннях (де це було зазначено) результати роботи порівнювалися з довоєнним часом (період до 24 лютого 2022 року). Опитувані давали прогнози на наступні 3 місяці роботи.

Наші контакти

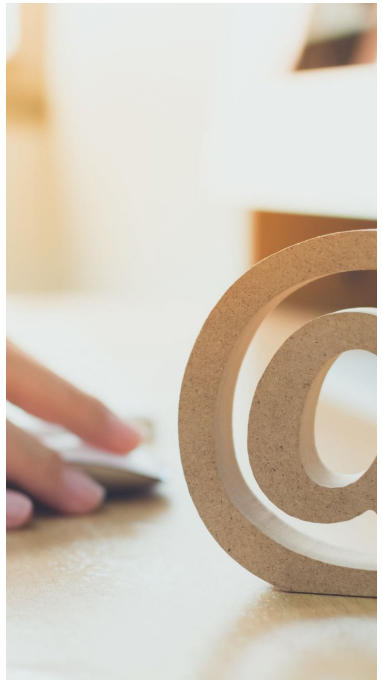

website: www.ier.com.ua

e-mail: rubanik@ier.kyiv.ua
kuziakiv@ier.kyiv.ua

Facebook: https://www.facebook.com/IER.Kyiv/

Twitter (in English only): https://twitter.com/IER_Kyiv

MOVING FORWARD TOGETHER

INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION

ATLAS NETWORK

INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH AND POLICY CONSULTING